

7. Het brood en water dat leven geeft

Na de doortocht door de zee wacht hen een lange tocht door de woestijn. Voor we meegaan even dit: enkele keren kun je in het boek Exodus lezen dat de Israëlieten **van pleisterplaats naar pleisterplaats** trekken (zie bv. Ex 17:1). In onze taal suggereert dat woord een plaats om te blijven. In het Hebreeuws staat er echter „vertrekplaats“. Het woord komt van het beeld van tentharingen die worden uitgetrokken. Dit doet denken aan Abraham die permanent op stap was zonder zich te vestigen of te installeren, zonder op zijn lauweren te rusten of vast te roesten... Vooruit in geloof en vertrouwen.

Wat zou 'op je lauweren rusten' of 'opbreken en verder trekken' kunnen betekenen voor gelovigen vandaag?

1/ Drie dagen zonder water

“Van de Rietzee ging Israël in opdracht van Mozes weer verder, de woestijn van Sur in. Drie dagen trokken ze door de woestijn zonder water te vinden. ²³Toen kwamen ze in Mara. Het water van Mara konden ze echter niet drinken, zo bitter was het; vandaar ook dat die plaats Mara heet. ²⁴Het volk begon zich bij Mozes te beklagen. ‘Wat moeten we drinken?’ zeiden ze. ²⁵Mozes riep de HEER aan, en de HEER wees hem op een stuk hout. Toen hij dat in het water gooide, werd het zoet.” (15:22-25) “Hierna kwamen ze in Elim, een plaats met twaalf waterbronnen en zeventig dadelpalmen. Daar sloegen ze bij het water hun tenten op”. (v. 27)

De bevrijde slaven trekken de woestijn van Sur in (**Sur** betekent in het Hebreeuws ook "muur" – wat een beeld kan zijn van een barrière of beproeving die Israël tegenkomt na hun overwinning bij de Rietzee). Na een reis van drie dagen zonder water komen ze te Mara. Een periode van drie dagen geeft in de Bijbel vaak aan dat er een keuze moet gemaakt worden, dat een er een beslissing valt. Het bijbelverhaal vertelt dat daar wel water was, maar het was niet te drinken, want te bitter (= betekenis van de naam Mara). Er wordt gemord en geklaagd. En Mozes moet het maar weer zien op te lossen. Dit gebeurt ook door op Gods aangeven hout in het water te gooien. Het water wordt zoet...

Voor velen is dit een aanleiding om het vooral over 'wonderen' te hebben. Het studieboekje stelt dat "keer op keer de oplosser van problemen is". In onze realiteit is dat vaak minder evident. Vertel dit bv. maar eens aan zoveel duizenden mensen die in sommige streken letterlijk omkomen van honger en dorst. Zoveel - vaak heel zware problemen - worden niet opgelost. Ook rabbijnen lezen dit verhaal vaak vanuit een andere invalshoek.

Volgens rabbijnse commentaren is 'drie dagen zonder water' niet alleen fysiek, maar ook **spiritueel**: water is vaak symbool voor de **Torah** (vgl. Jesaja 55:1, Amos 8:11). Drie dagen zonder 'water' wordt geïnterpreteerd als drie dagen zonder **Torah-studie**, wat tot een geestelijke dorst leidt. Dit lijkt ondersteund te worden door de verzen 25-26: **Daar in de woestijn gaf de HEER hun wetten en regels, en daar stelde hij hen op de proef.** ²⁶Hij zei: **'Als jullie de woorden van de HEER, jullie God, ter harte nemen, als jullie doen wat goed is in zijn ogen en al zijn geboden en wetten gehoorzamen, zal ik jullie met geen van de kwalen treffen waarmee ik Egypte heb gestraft. Ik, de HEER, ben het die jullie geneest.'** (15:25-26)

Later bepaalde Ezra dat men de Torah op maandag, donderdag en zaterdag moest lezen, zodat men nooit drie dagen zonder het Woord van God zou zijn.

Ook 'hout' staat in rabbijnse commentaren vaak symbool voor de Torah: "Het hout staat voor de onderwijzing van de Torah, die het bittere (beproeving, onbegrip) tot zegen maakt."

Onmiddellijk hierna stelt de tekst heel kort dat ze in Elim komen, waar 12 bronnen waren en 70 palmbomen. Geen bitterheid maar overvloed. Het zou me wel verbazen dat de Israëlieten alle bomen geteld zouden hebben... De cijfers hebben echter wel symbolische zeggingskracht:

12 bronnen: Elke stam heeft zijn eigen bron = toegang tot water, en dus tot leven (en tot de Torah?).

70 palmbomen: Klassiek verwijzen de 70 naar de **70 oudsten** (Exodus 24:1), of de **70 naties** van de wereld (vgl. Genesis 10). Israël wordt vaak gezien als een licht voor de 70 volkeren. Genoeg palmen voor iedereen.

10 x 7 zou ook kunnen wijzen op een volheid, op overvloed. In ieder geval was het een plaats van rust en verfrissing, en waar het volk leert dat een minimum aan vertrouwen nodig is. In de Joodse traditie wordt Elim gezien als een moment van **verademing en voorbereiding** – na beproeving komt rust, als een patroon dat later ook in de Torah herhaald wordt (zoals bij de Sjabbat na zes dagen arbeid).

- **Bespreek deze stelling: “Beproeving na bevrijding is essentieel – de fysieke uittocht is slechts het begin; geestelijke groei volgt via moeilijke lessen (zoals bitter water). Bitter wordt zoet door gehoorzaamheid en geloof – zelfs het ogenschijnlijk negatieve kan helend zijn.”**
- Heb je momenten in je leven gekend waarop je **geestelijk of emotioneel dorst** had? Wat hielp je toen om weer ‘levenswater’ te vinden?
- **“De Torah (de Bijbel?) is als water – levensnoodzakelijk. Zonder haar droogt de ziel uit.”** Ervaar jij dit ook zo?
- Kan de Torah (de Bijbel) zowel **bitter als zoet** zijn?
- **Hoe ga jij om met bitterheid of teleurstelling?** Heb je situaties gekend waarin iets dat eerst ‘bitter’ leek later goed bleek te zijn? Hoe reageer je op situaties die je niet begrijpt – met vertrouwen of met klagen?
- Is er iets in jouw leven (een geloofsovertuiging, een ervaring, een persoon) dat je helpt om bitterheid te transformeren? Hoe kunnen wij anderen ondersteunen als ze zich in **de ‘Mara’-fase** bevinden?
- **“Keer op keer is God de oplosser van problemen...”** Wat dan met de zoveel vaak zware problemen vandaag die niet opgelost raken? Of mag die vraag niet gesteld worden?

2/ Kwartels en manna

Morren en klagen: “¹Vanuit Elim trok het hele volk van Israël weer verder. Op de vijftiende dag van de tweede maand na hun vertrek uit Egypte bereikten ze de woestijn van Sin, die tussen Elim en de Sinai ligt. ²⁻³Daar in de woestijn begon het volk zich opnieuw te beklagen. ‘Had de HEER ons maar laten sterven in Egypte,’ zeiden ze tegen Mozes en Aäron. ‘Daar waren de vleespotten tenminste gevuld en hadden we volop brood te eten.’ (16:1-3)

Ze komen dus in de woestijn Sin, die tussen Elim en de Sinaï ligt. Dat onderweg zijn is niet altijd even makkelijk: ze murmureren en klagen, zijn onzeker en angstig ... En daar is het dat het manna op de prop-pen komt, het „brood uit de hemel“. Vers 4 stelt dat God het op zo’n manier geeft als om het volk ‘op de proef te stellen’. Het Hebreeuwse NASSAH, heeft de betekenis van opvoeden, optillen naar een ander level. Goddelijke pedagogie om iets belangrijks te leren.

Steeds weer geklaag en gemopper... Ook in Numeri 11:1-3 klaagt het volk nog maar eens. Als „straf“ breekt er vuur uit “aan de rand van het kamp”. Een veelzeggend beeld dat waarschuwt voor een negatieve houding van afbrekende kritiek die kan uitgroeien tot een uitslaande brand die alles dreigt te verteren...

Je zou kunnen stellen dat het gemopper een gebrek aan vertrouwen is. Het volk projecteert zijn angsten op Mozes en Aäron. Toch toont God geduld en onderwijst hen via het manna **gehoorzaamheid, vertrouwen en afhankelijkheid**. Een rabbijnse commentaar luidt: “God gebruikte het manna als een opvoedkundig instrument.”

Bezinnen over het manna

Om de pertinentie van de bijbelverhalen te behouden, moet je ze (ook) vanuit een ander register benaderen. “Je kunt niet leven enkel van de liefde en een glas water...” Er is ook manna nodig. Toch zeker als je het Beloofde Land wil bereiken, dat in de Bijbel ook symbool staat voor een leven waar ons mens-zijn voluit tot zijn recht komt zoals God het bedoelde. Een leven in harmonie met wat God voor ogen had voor zijn mensen, beantwoordend ook aan onze roeping als waarlijk mens.

‘Zaad van Gad’: Brood en Woord voor onderweg

In Exodus 16:31 beschrijven onze vertalingen het manna als ‘zaad van koriander’. In het Hebreeuws staat er ‘zaad van GAD’. Het woord GAD is verwant aan een woord dat geluk en welzijn aangeeft. Dit wordt geïllustreerd in een van de zonen van Jacob: “*Het geluk is met mij, zei Lea, en ze noemde hem GAD*” (Gen 30:11). Zaad van welzijn en geluk, dat is wat God ons leven wil binnenbrengen... wij die onderweg zijn om het Beloofde Land waar te maken, het leven zoals God dat wil. En het klopt dat een homp geurig knapperig brood kan smaken en je blij kan maken. Maar er is natuurlijk meer dan dat!

Mozes zou het, wanneer ze bij de grens gekomen waren, nog eens duidelijk maken: “*Hij gaf u manna te eten... Zo maakte hij u duidelijk dat een mens niet leeft van brood alleen, maar van alles wat de mond van de HEER voortbrengt.*” – Deut 8:3 Dit is zeker een aansporing om niet uitsluitend materialistisch te denken en te leven.

DAGELIJKS

Manna komt elke dag, genoeg voor die dag (“*Het volk moet verzamelen zoveel als voor elke dag nodig is.*” - 16:4). Wie meer verzamelt, vindt het bedorven.

De Naardense bijbel stelt: [het afgesprokene voor een dag op zijn dag](#). Of letterlijk: [de dingen van die dag op die dag](#). Hier staat het Hebreeuwse DAVAR, dat zowel ding als woord betekent. Dagelijks brood, dagelijks woord. Iedereen heeft nood aan en recht op dagelijks brood en een dagelijks woord. Niet teren op het brood / het woord van gisteren. Algemene kennis, catechetisch onderricht, wekelijks woord in de kerk volstaat niet. Dit leidt tot geestelijke anorexia! Maar ook als kerk: traditie, leerstellingen en inzichten die we meekregen volstaan niet. Dit leidt tot theologische anorexia en is er geen boodschap meer voor deze tijd!

Vandaag, en elke dag opnieuw. Voor hier, voor nu! Brood en woord dat ons kan versterken en gelukkig maken. Het leren smaken, proeven, ontdekken, herontdekken... Eten maakt ons tot wie we zijn... Het woord ook. Leren genieten, elke dag weer.

Nog een interessant detail... Manna kon op verschillende manieren klaargemaakt worden: bakken, koken, roosteren, (Num 11). Ook met het Woord moet je in zekere mate creatief zijn om ervan te kunnen genieten. Je moet ermee aan de slag om de voedende kracht en de smaak ten volle tot hun recht te laten komen!

SOLIDARITEIT ONDER TENTGENOTEN

Een ander element dat het onderstrepen waard is, is de solidariteit die dankzij het manna geweven wordt. De verzen 16-18 geven aanwijzingen: [De HEER heeft bepaald dat ieder ervan kan verzamelen wat hij nodig heeft. Iedereen mag er één omer van nemen voor elke persoon die bij hem in de tent woont.](#) *De Israëlieten deden dat. De een verzamelde veel, de ander weinig. Toen ze het namaten, hadden zij die veel verzameld hadden niet meer dan een omer, en zij die weinig verzameld hadden niet minder, terwijl toch iedereen zo veel had genomen als hij nodig had.*

Eerst even benadrukken dat er sowieso verschillen zijn in behoefte. De een meer, de ander minder... Niet te veel, niet te weinig. In de NBG staat er nog bij: [hij die weinig verzameld had kwam niet te kort, ieder had naar zijn behoefte verzameld](#).

Te veel van het Woord? Ja, je kunt er een indigestie aan overhouden. Dit heeft echter grotendeels te maken met de manier waarop de bijbel (soms te pas en te onpas) wordt gebruikt. Sowieso moeten we elkaar hierin respecteren, zonder te oordelen of laatdunkende en culpabiliserende opmerkingen te maken!

Maar even belangrijk, of misschien nog belangrijker is die solidariteit. Geen kwestie van zichzelf te bedienen zonder de anderen erbij te betrekken. Tentgenoten. Zij die afwezig zijn, zijn er toch bij dankzij de solidariteit. Ik kan me voorstellen dat er mensen waren die vlot en kwiek manna konden verzamelen, terwijl anderen misschien minder goed te been waren (door de leeftijd, oud of jong, door ziekte of..) We zijn tentgenoten. Delen is van wezenlijk belang. Wat delen? Brood... absoluut! Er is wel degelijk een gevaar van altijd te 'vergeestelijken'! We leven in een wereld en een maatschappij waar DELEN, in alle betekenissen van het woord, echt van levensbelang is. Wat geldt voor brood, geldt ook voor het woord: anderen laten meegenieten... niet alleen... samen! Hoe verrijkend, leerzaam en deugdzaam immers als je gedachten, ideeën, gevoelens en ervaringen vanuit het Woord en je geloofsbeleving kunt samenleggen.

Nog een interessant detail: De boeken Exodus en Numeri geven verschillende manieren aan om manna te bereiden: bakken of koken (Ex 16:23), bakken tot koeken (Num 11:8). Dit kan betekenisvol zijn. Klaarmaken op jouw manier en dat dan delen... Wat een verrijking!

Sabbatsrust

“De HEER heeft dit zo bepaald. Morgen is het een dag van rust, een heilige sabbat ter ere van de HEER” (v. 23) Op de zesde dag komt er een dubbele portie manna, maar het bederft niet. Dit onderstreept het belang van **rust en heiliging** van de sabbat. God zelf zorgt voor genoeg.

VRAGEN STELLEN

Een laatste kenmerk van manna heeft opnieuw te maken met de naam 'manna'. De Hebreeuwse uitleg krijgen we terloops, in vers 15: [“De volgende morgen lag er overal rond het kamp dauw. Toen de dauw opgetrokken was, bleek de woestijn bedekt met een fijn, schilferachtig laagje, alsof er rijp op de aarde lag. ‘Wat is dat?’ vroegen de Israëlieten elkaar toen ze het zagen; ze begrepen niet wat het was. Mozes zei tegen hen: ‘Dat is het brood dat de HEER u te eten geeft.’”](#) Ex 16.13-15.

Het woord manna wordt gelinkt aan het Egyptische MENNU, wat voedsel betekent. Het woord 'manna' komt

van de Hebreeuwse uitdrukking 'MAN HOU?' - Wat is dat? (cf. Ex 16.13- 15). Dit is afgeleid van het woordje 'MAH', een vragend partikel: wat of wie? hoe? waarom?

Sommige rabbijnen merken op dat dit dezelfde numerieke waarde heeft als het woord ADAM, mens... als om aan te geven dat het stellen van vragen, je dingen afvragen een essentieel en onontbeerlijk kenmerk is van het mens-zijn, het tegenovergestelde van vastgeroest zitten in absolute zekerheden en dogma's. De pretentie alles te weten leidt helaas vaak tot zelfgenoegzaamheid en onverdraagzaamheid. Denk maar aan een kind dat de wereld ontdekt en voortdurend vraagt: wat, waarom, hoe? Een kind wil weten, ontdekken, groeien ... iets wat volwassenen (en ook christenen) helaas soms verliezen...

Wanneer Jezus het heeft over het Koninkrijk van God, het leven en de wereld zoals God die droomt en wil, zegt hij: worden als een kind... Honger hebben, een arme van geest worden, het koninkrijk zoeken.

Het verhaal over het manna, een aansporing om te bezinnen, om na te denken, om vragen te stellen. Heilzame vragen. Vragen over het leven en geloof, over zin en onzin, wat God kan betekenen, hoe we met elkaar kunnen omgaan. Een aansporing om samen te zoeken tijdens ons onderweg zijn. en met elkaar te delen.

Wij hebben brood, en koffiekoeken, en zoveel meer... laten we het 'manna' niet vergeten!

- **"Morren en klagen en kritiek...** een vuur aan de rand dat kan overslaan en het hele kamp vernielen." Reactie?
- **"Te veel van het Woord?"** Ja, je kunt er een indigestie aan overhouden. Dit heeft echter grotendeels te maken met de manier waarop de bijbel (soms te pas en te onpas) wordt gebruikt." Reactie?
- **Verschillende manieren om manna te bereiden en dan te delen...** Geldt dit ook voor het Woord?
- **"Man hou... wat is dat?"** Stel jij nog vragen? Blijf je zoeken? Kan dat in jouw gemeenschap?
- Wat leert ons, westerlingen vandaag, de stelling dat **'een mens niet leeft van brood alleen...'**? Anderzijds: is dat makkelijk gezegd als je zelf volop te eten hebt (niet alleen brood, maar ook koeken, alle soorten beleg en toepijs, enz...)?

3/ Water uit de rots - Exodus 17:1-7

"Vanuit de woestijn van Sin trok het hele volk van Israël verder, van de ene pleisterplaats naar de andere, volgens de aanwijzingen van de HEER. Toen ze hun tenten opsloegen in Refidim, bleek daar geen water te zijn om te drinken. 2Ze maakten Mozes verwijten. 'Geef ons te drinken, geef ons water!' zeiden ze. Mozes zei: 'Waarom maakt u mij verwijten? Waarom stelt u de HEER op de proef?'" - Ex 17:1,2

Refidim leek een beloftevulle oase. De naam betekent 'rustplaats'. Alleen... daar was geen water. En weer begint het volk te mopperen en te zeuren. Ook nu weer krijgt Mozes de volle laag. De tekst geeft aan dat hij zelfs vreest voor zijn leven: hij is bang dat ze hem zullen stenigen (v. 4).

In het bijbelverhaal lijkt de oplossing voor het gebrek aan water eenvoudig: "Ga samen met een aantal van de oudsten van Israël voor het volk uit. Neem de staf waarmee je op de Nijl hebt geslagen in je hand en ga op weg. 6Ik zal je opwachten op de rots bij de Horeb. Als je op de rots slaat, zal er water uit stromen, zodat het volk te drinken heeft." (v. 5,6).

Je kunt je de bijbelse scene voorstellen zoals sommige plaatjes in kinderbijbels. Maar eigenlijk is het een uitnodiging om ook op een andere manier te bezinnen. Er zijn enkele heel interessante details in de tekst... Zo stelt de grondtekst niet dat Mozes **OP de rots** moest slaan, maar **in of door de rots**. De 11de eeuwse rabbijn Rachi preciseert dat Mozes de rots moest breken met zijn stok. Wanneer je weet dat „rots“ in het Hebreeuws stamt van een werkwoord dat „opsluiten“ betekent, dan kom je tot een mooi beeld: water dat opgesloten zit bevrijden zodat het vrijelijk kan stromen, verfrissen, vruchtbaar maken, leven geven...

Dit waterthema komt vaak voor in de bijbel: Jer 2 : 13
"Mijn volk heeft mij, de bron van levend water, verlaten en het heeft waterbakken uitgehouwen, bakken vol scheuren, waarin het water niet blijft staan."
Jeremia speelt met het verschil tussen water dat opgesloten zit (en dus meestal troebel is en dood, ofwel verdwenen via barsten en scheuren), en een sprankelende bron. Een aansporing om na te denken over wat zo'n bak of put kan zijn met stilstaand water in het leven of in de godsdienstbeleving...

In deze context is de vermelding dat Mozes vooruit moest gaan **naar de rots bij de Horeb** (lett.: dorre plek, droogte) misschien wel betekenisvol. Horeb is de plaats waar het volk enige tijd daen later **de Torah, de Tien Woorden** of Geboden zou krijgen, gegraveerd in twee stenen tafelen uit dezelfde rots („opgesloten“). Zou het

kunnen dat het beeld van het water dat opgesloten zit, of dat rijkelijk en vrijelijk stroomt en klatert ook hierop moet toegepast worden? „Geboden moeten ons niet op- of insluiten, maar een hulp zijn voor sprankelend leven!

Misschien is het ook niet zomaar dat God bij de profeet Jeremia, wanneer hij spreekt over het nieuwe verbond, de presentatie verandert: geen wet meer in harde steen gegrift, maar in het hart geschreven, van waaruit nieuw leven mogelijk wordt: fris en verfrissend, sprankelend... (Jeremia 31.33,34)

De plaats krijgt de namen **Massa (beproeving)** en **Meriba (twist)**, omdat het volk God op de proef stelde en zich afvroeg: *“Is de HEER in ons midden of niet?”* (v. 7)

*Een 16de eeuwse rabbijn interpreteert het slaan van de rots als een teken dat **God zelfs op de meest onlogische plek** – een dorre rots – kan voorzien. Hij benadrukt de **verborgen aanwezigheid van God, zelfs wanneer Hij onzichtbaar lijkt.***

- **Rots - ‘opgesloten’:** waar voel jij je opgesloten als in een rotswand? Wat zou het betekenen als God dààr leven kan brengen? Heb jij al 'Horeb'-momenten ervaren waar God juist in de droogte op de een of andere manier voorzag?
- Wat haal je uit de vergelijking die gemaakt wordt tussen **Christus en de rots** (1 Kor 10:4). Wat betekent dit concreet voor jou?
- Stel jij soms vragen als **‘Is God wel bij ons?’** Wat zou Gods antwoord kunnen zijn?
- **‘Het harde van de wet breken’** zodat het water dat opgesloten zit rijkelijk en vrijelijk kan stromen en bijdraagt tot een sprankelend leven... Reactie?

4/ Strijd tegen Amalek - Exodus 17:8-16

Amalek valt Israël aan in Refidim. Mozes gaat op een heuvel staan met de staf van God in de hand. Zolang hij zijn handen omhooghoudt, wint Israël. Als zijn armen moe worden, helpen Aäron en Chur hem. Jozua leidt het leger. Na de overwinning zegt God dat Amalek wordt uitgewist. Mozes bouwt een altaar en noemt het: **"De HEER is mijn banier"** (JHWH Nissi - een banier is teken van hoop, richting, eenheid).

Rasji noemt Amalek een symbool van **willekeurige, irrationele haat**. Israël bevond zich nog in de woestijn, zonder directe dreiging voor Amalek.

De midrasj benadrukt dat de overwinning niet van Mozes' staf of van het zwaard van Jozua kwam, maar van het oplettende oog op de hemel. Door Mozes' opgeheven handen werd Israëls oog opgericht. De handen van Mozes die omhooggaan kunnen **gebed, geloof, afhankelijkheid** symboliseren.

Rabbi Jonathan zag Amalek als een **metafoor voor morele onverschilligheid en zinloos geweld**. Amalek viel juist de **zwaksten van het volk aan** (vgl. Deut. 25), een aanval op de kernwaarden van menselijke waardigheid. *“Elke generatie moet Amalek bestrijden — in de vorm die hij dan aanneemt: haat, extremisme, onverschilligheid voor lijden.”*

Merk op: Er lijkt een paradox te zijn tussen Exodus 14:14 (**De HEER zal voor u strijden, en gij zult stil zijn**) en Exodus 17:9 (**Kies mannen uit en trek uit om tegen Amalek te strijden**).

Deze spanning hoeft geen tegenstelling te zijn. Soms kun of hoef je weinig of niets te doen, enkel vertrouwen en doorgaan, soms echter moet je kordaat aan de slag, in volle vertrouwen dat je er niet alleen voor staat.

- **Welke "Amalek"** ervaar jij vandaag – in jezelf, je omgeving, de samenleving?
- Hoe weet je wanneer je **"stil moet zijn"**, en wanneer je juist **actief moet handelen**? Hoe zie jij **de relatie tussen gebed en actie**? Kun je voorbeelden geven?
- **Wie zijn jouw "Aäron en Chur"** – wie ondersteunt jouw geestelijke (of fysische, psychische, emotionele, vermoedelijkheid? Hoe kunnen wij als gemeenschap **elkaars ‘armen omhoog houden’**?

5/ Jetro - Exodus 18

‘Het is niet verstandig wat je doet,’ zei zijn schoonvader, ‘je zult er nog onder bezwijken, en de mensen die bij je komen ook. Dit is een veel te zware taak voor je, je kunt die niet alleen aan. ¹⁹Luister, ik zal je een goede raad geven, en moge God je dan terzijde staan. Jij moet het volk bij God vertegenwoordigen en hun geschillen aan hem voorleggen. ²⁰Prent hun zijn wetten en voorschriften in en leer hun welke weg ze moeten bewandelen

en welke plichten ze moeten vervullen. ²¹Maar zoek daarnaast onder het volk een aantal doortastende, vrome mannen, die betrouwbaar zijn en zich niet laten omkopen, en geef hun de leiding over groepen van duizend, van honderd, van vijftig en van tien. ²²Zij moeten altijd over het volk rechtspreken. Belangrijke geschillen leggen ze aan jou voor, in minder belangrijke geschillen doen ze zelf uitspraak. Zij zullen je last verlichten door die samen met jou te dragen. ²³Als je het op deze manier aanpakt, en als God het wil, kun je het volhouden en kunnen al die mensen tevreden naar hun tenten gaan.’ (Exodus 18:17-22)

Jetro, de schoonvader van Mozes en priester van Midjan, hoort van de wonderen die God heeft gedaan voor Israël. Hij komt Mozes opzoeken in de woestijn, samen met Sippora (Mozes' vrouw) en hun twee zonen. Jetro prijst God en brengt offers. Daarna ziet hij hoe Mozes van 's morgens tot 's avonds rechtspreekt over het volk. Jetro wijst Mozes op de inefficiëntie en raadt hem aan om leiders aan te stellen over groepen van 1000, 100, 50 en 10, zodat Mozes alleen de moeilijke zaken hoeft te behandelen. Mozes luistert en voert deze structuur door.

- Betekenisvol toch dat een niet-Hebreeër raad geeft aan Mozes voor het welzijn van het volk en dat die raad ook aanvaard wordt.
- Rabbijnen onderstrepen dat een goede organisatie, structuur en leiderschap nodig is voorafgaand aan openbaring (Jetro's raad komt voor het geven van de Torah).
- Het is ook een onderricht m.b.t. goed leiderschap, structuur van een gemeenschap en het belang van gedelegeerde verantwoordelijkheid. Mozes moest leren dat niet alles van hem afhankelijk hoefde te zijn.
- De Midrasj stelt zelfs dat Jetro Mozes helpt bescheidenheid te ontwikkelen.

Nog een niet onbelangrijk detail: “**dan kunnen al die mensen tevreden naar hun tenten gaan**” (v. 23). Het uiteindelijke doel is het belang van het volk (en de mensen als individu)!

- **Waarom denk je dat Mozes in eerste instantie alles zelf wilde doen? Kan zo'n leiderschap een probleem zijn? Wat is het gevaar?**
- **Is het altijd makkelijk om te delegeren? Waarom (of wanneer) wel en waarom (of wanneer) niet?**
- **Bespreek de eigenschappen die Mozes' helpers moesten hebben.**
- **Jethro was géén Hebreeër.** Toch werd zijn stem gehoord. Wat zegt dit over interreligieuze dialoog vandaag? Kunnen wij leren van stemmen buiten onze 'eigen kring'? Ben ik bereid te luisteren naar iemand die anders denkt of leeft dan ik?
- **“Structuur is nodig voor geestelijke groei.”** Akkoord? Kun je voorbeelden geven? Kan structuur ook belemmerend werken?